

MICHIEL STROINK

Of ik
gek ben

ROMAN

MEULENHOF

Al meer dan drie jaar word ik elke ochtend om 6:29 uur wakker. Uit mezelf. Een minuut voordat mijn vierdehands radiowekker afgaat. Ik kan het niet helpen. Ik laat me kennelijk niet verrassen door dat ding. Ik besluip hem en niet andersom. Voordat ik deze wekker toegewezen kreeg, heb ik er ook nooit een gehad. In mijn vorige leven had ik wat minder regels en wat minder bewakers van regels. Dat was pas een leven. Nu zit ik in het slechte vervolg en vind ik het zelfs lastig om terug te denken aan dat eerste deel.

Op de klanken van de geestdodende verkwikking van Radio 3 sjok ik naar mijn wasbak. Eerst gooi ik wat water in mijn eigen gezicht en dan voor de zekerheid wat in dat van mijn spiegelbeeld. Sloom zuchtend, als een personage uit een Engelse slapstick, kijk ik mezelf aan. ‘Actie, oude man, er is op de startknop gedrukt,’ zeg ik tegen mezelf.

Want in drie jaar tijd ben ik tien jaar ouder geworden. Mijn haren pieken als een half uitgeniesde paardenbloem op mijn kruin. Mijn ogen zijn vale knickers geworden, omlijst door uitgezakte oogleden. Mijn schouders hangen als die van mijn vader naar beneden en naar voren. Daarop wiebelt een ingevallen schedel (toch wel echt die van mij). Alsof ik zo’n komisch bedoeld poppetje voor op de hoedenplank ben dat meebeweegt met de auto. Ik lijk op een skelet en omdat ik dat stereotiepe beeld lijk te willen benadrukken, omlijst ik mezelf meestal met een wolk Marlboro-rook.

Achter mijn rug word ik door andere patiënten wel eens ‘Casper’ genoemd. Of patiënten... gevangenen moet ik eigenlijk zeggen. Bewoners van tbs-kliniek De Regenboog. Dat zijn we officieel. En ze noemen me zo omdat ik lijk op een klein spookje uit

een televisieserie. (In mijn vorige leven keek ik geen televisie, dus ik moest dit opzoeken.) Mijn ingevallen spookhoofd, de mysterieuze rooklierten, mijn afwezige aanwezigheid; ik kan me er wel iets bij voorstellen. Ik voel me ook niet bepaald levend in deze inspiratieloze omgeving.

Langzaam stap ik in mijn oude, ongewassen spijkerbroek en sleur ik mijn gebreide en gescheurde kabeltrui aan. En ik begin met wachten. Wachten tot ik word opgehaald, om te wachten op de rest van de groep, om samen te wachten op het eten, waarna we wachten tot Grover klaar is met eten (Grover heeft geen tanden meer), om te wachten tot ik naar mijn werkplek word gebracht, om te wachten tot het werk klaar is, enzovoorts.

Mensen hebben eigenlijk een hekel aan tijd omdat die ze confronteert met hun sterfelijkheid. Het duurt gemiddeld 86,2 jaar voor je doodgaat. Elke seconde van iedere minuut kom je dichterbij het einde van je leven en dat is beangstigend. Soms denk ik dat ze ons daarom zo veel laten wachten. Op die manier vergroten ze de tijd uit. Ze benadrukken hem nog meer en dat werkt als een psychische martelmethode. Dat is een deel van onze straf. Misschien loop ik daarom wel krom. Omdat ik een ingebeelde stationsklok op mijn schouders draag die mijn tijd aftelt.

In onze tbs-kliniek ('onze', want we zijn best een beetje chauvinistisch) zitten ongeveer tweehonderdvijftig veroordeelde tbspatiënten, verspreid over twintig leefgroepen. Samen vormen ze de tbs-kliniek. Elke leefgroep bestaat uit een mengelmoes van twaalf of dertien verschillende delinquenten. Je woont niet alleen met kinderverkrachters, maar ook met moordenaars, brandstichters en andersoortig gespuis. Een gezellige boel.

Zo'n leefgroep heeft zijn eigen ruimte in het grote gevangenisland. Een grote huiskamer, een keuken, een eetkamer, een kamer voor de groepsbegeleiders (niet te verwarren met de bewakers, dat is althans niet de bedoeling) en daaromheen de twaalf

of dertien slaap-douche-combinaties voor de vaste bewoners. Het is bijna knus en eigenlijk een soort Center Parcs, met als belangrijkste overeenkomst dat je ook hier zo snel mogelijk probeert weg te komen. In elk geval weg van alle georganiseerde activiteiten.

In de eetkamer beginnen we elke ochtend rond de grote, vierkante tafel met het ontbijt voor de hele groep. De tafel heeft geen echte hoeken, en dat bijzondere esthetische element overheerst de binnenhuisarchitectuur van De Regenboog. Alles aan het interieur is geschikt voor kinderen onder de drie. Je kunt niks doorslikken, je kunt je nergens een buil aan vallen en je kunt niks gebruiken als potentieel (zelf)moordmiddel.

Alles is ook nep, of in elk geval van plastic. Kunstplanten (van plastic hout) in een rubberen pot. We leven in een kindercrèche voor volwassenen en als je hier maar lang genoeg woont, ga je je daar op een gegeven moment ook naar gedragen.

2

Terwijl de groepsleiding voor de tweede keer naar de presentielijst kijkt, zien wij al meteen dat we vandaag wachten op Metje. Terwijl ik mijn hoofd nog even rustig op tafel leg, maakt de rest er een spelletje van. Hakim begint willekeurig een aantal cijfers door elkaar te roepen, waarschijnlijk om het tellen te verstoren, en Grover helpt een handje door om de drie cijfers heel hard 'bingo!' te roepen. Net als ze erachter zijn wie er ontbreekt, roept een aantal patiënten in koor: 'Metje!'

Vandaag is het de dag voor Kerstmis, en sinds ze door de rechtbank tbs kreeg opgelegd, doet Metje omstreeks deze tijd op een telkens weer volledig nieuwe en creatieve manier een zelfmoordpoging.

Sinds de eerste poging, waarbij ze zichzelf probeerde op te han-

gen aan haar rode fleecocoltrui, loopt Metje verplicht in een wit-papieren gewaad rond. Deze zogenoemde 'scheurjurk' levert haar ieder jaar weer hoofdbrekens op, maar vooralsnog komt ze telkens met een alternatief op de proppen. Wij kijken daar niet meer van op.

Als Metje niet bezig is met het plegen van zelfmoord, probeert ze zwanger te worden. Deze twee activiteiten lijken op het eerste gezicht lijnrecht tegenover elkaar te staan, maar als je even logisch door de ogen van Metje kijkt, zijn het de enige oplossingen voor haar probleem: het verplicht gescheiden leven van haar kinderen.

Onze kliniek is een van de vier klinieken waar mannen en vrouwen gemengd leven. Van de tweehonderdvijftig tbs-patiënten is Metje één van de drieëntwintig vrouwen. Zwanger worden zou voor haar een koud kunstje moeten zijn. Vooral omdat de Nederlandse wet het niet toestaat haar verplicht anticonceptiemiddelen toe te dienen. Omdat er in De Regenboog genoeg onbewaakte momenten zijn, laat Metje zich zo'n drie à vier keer per dag door verschillende mannelijke patiënten te grazen nemen. Dat er nog geen tbs-baby in de kliniek rondkruipt is vooral te danken aan onze groepsleiding. Door al haar maaltijden wordt stiekem en geroutineerd een anticonceptiepil geprakt, en als Metje weer eens in hongerstaking gaat, worden ze in de chocolade-cakejes verstopt die ze simpelweg niet kan weerstaan.

Net voor de 'er ontbreekt iemand'-paniek toeslaat, wordt iedereen bij de les geschreeuwd. In de grote binnentuin, waar deze ochtend een aardig pak sneeuw ligt, rent Metje foutloos, op haar snelst, een acht over het grasveld. Niks bijzonders in deze kliniek, behalve dan dat haar scheurjurk en haren in lichterlaaie staan. Brandend en krijsend slaat ze om zich heen, en terwijl het publiek zich voor de ramen verdringt, sprinten groepsleiders en bewakers met een blusdeken op Metje af. Het lijkt alsof ze ook de acht heeft geïmpregneerd met brandstof, want de sneeuw brandt symbolisch en indrukwekkend met haar mee.

Met gevoel voor drama gilt ze: 'God zij Metje! God zij Metje!'

En ondertussen duikt ze als een ervaren rugbyspeler onder de eerste tackle door, om meteen daarna door twee mannen in het ondiepe vijvertje te worden gegooid. Druipend wordt ze afgevoerd, en een zwartgeschroeide liggende acht blijft achter.

Onder de indruk lopen we terug naar de ontbijttafel. Het is lang stil, tot Grover de eerste opmerking maakt. ‘Volgens mij is de toast verbrand.’

Pas als drie mensen beginnen te grinniken, begrijpt Grover zijn eigen opmerking. ‘Oeps,’ zegt hij met een samengeknepen mond, wat zijn gebrek aan tanden nog beter accentueert. De twee andere vrouwen van onze groep worden kwaad en beginnen tegen Grover te schreeuwen. Grover wordt verdedigd door weer wat andere patiënten en de begeleiding probeert te sussen. Eindelijk brengt een bewaker het ontbijt en daarmee is dat wachten alvast voorbij. Godzijdank, besluit ik maar bij mezelf te zuchten.

3

Na het ontbijt moeten we aan het werk. Iedere patiënt heeft een werkplek. De Regenboog heeft een professionele houtwerkplaats, er is een metaalwerkplaats en er wordt verf gemengd. Sommige bewoners hebben schoonmaakdienst, volgen een opleiding, werken in de keuken of in de tuin. Ik werk in de tuin en samen met Grover wandel ik zo langzaam mogelijk naar onze werkschuur.

De tuin is niet zomaar een tuin. We hebben een grote binnentuin, die in de zomer als een gezellig, doldwaas speelparadijs fungeert. Compleet met vijver, twee grasheuvels en een tafeltennisgebied prijkt hij als een paradepaardje op de homepage van de website van de kliniek. Center Parcs schijnt jaloers te zijn.

We onderhouden de siertuin, maar we verbouwen ook groente en fruit. Met onze kas zijn we bijna een zelfvoorzienende gek-

kenbiotoop. Ongeveer dertig rasidioten beginnen elke ochtend met het verdelen van de taken. Grover en ik bieden aan om het grasveld van de binnentuin in orde te maken. ‘Opkomen voor je groepsgenoten’ heet dat officieel; ‘lummelen met een hark en een sigaretje’ heet dat officieus. Langzaam strompelen we met een kruiwagen en wat interessant uitziend tuingereedschap door de sneeuw naar het verbrande stukje gras.

Grover is een groezelig, oud, tandeloos koekiemonster. Zijn bijnaam is uitstekend gekozen, want hij is absoluut een bepaalde combinatie van die twee Sesamstraat-figuren en daar lijkt hij ook trots op te zijn. Hij was dertig jaar lang de directeur van een van de grootste koeriersdiensten van Nederland. Het was zijn eigen bedrijf en hij had het van de grond af opgebouwd. Hij bestuurde het eerste busje, en uiteindelijk bestuurde hij de bestuurders van ruim vijftig vrachtwagens. Hij hield van hard werken. Nu houdt hij van koffiekoeken en shag.

Grover werkte ongeveer negentig uur per week tot er op een dag iets knapte in zijn hoofd. Hij begreep niet meer dat zijn werknemers hun eigen gedachten hadden, of een ander idee van werken, en toen hij op een nacht, tijdens zijn zesenvestigste welverdiende en pikzwarte koffie, geconfronteerd werd met een veeleisende chauffeur, ontstond er een tijdelijke kortsluiting in zijn hersenen.

Met eenzelfde soort schop als die hij nu in zijn handen heeft, rende hij op de chauffeur af. Die verdedigde zich en sloeg nog flink wat tanden van Grover aan gruzelementen, maar kon niet voorkomen dat de schop uiteindelijk in zijn maag belandde. Grover bekende schuld en kreeg twaalf jaar gevangenisstraf en dwangverpleging in een tbs-kliniek. Al snel bleek dat Grover niet te behandelen is. Zijn hoofd is te ver afgedwaald. Zelf doet hij boete door zijn gemolesteerde gebit niet te laten repareren. Grover is een zogenoemde ‘longstaypatiënt’. Hij zal hier oud worden en sterven. Zonder kunstgebit.

Om twaalf uur begint de lunch. We hebben dus precies vier

uur om het stukje gras weer te fatsoeneren. Dat is ongeveer drie uur te lang. Grover rekent met veel gemak uit wat ons slow motion werkschema wordt en hoeveel sigaretten- en koffiepauzes we wanneer moeten nemen en hoe lang die moeten duren. Is al zijn directeurservaring toch nog ergens goed voor. En voor we het doorhebben tikt de tijd drie keer zo langzaam verder.

4

Ergens in Frankrijk werkte een van oorsprong Poolse kunstenaar aan het doorbreken van een van de laatste taboes van de mensheid. Hij heette Roman Opalka en hij is vijfenveertig jaar bezig geweest met het schilderen van tijd. Hij kwam op dit onmogelijke idee toen hij als jonge jongen bijna drie uur lang had moeten wachten op zijn huidige vrouw.

In die drie uur bedacht hij terecht dat het totaal onbegrijpelijk is dat de mensheid zich sinds het begin der tijden door tijd laat leiden. Macht, liefde, geld, seks en andere populaire begrippen waren te begrijpen en in de kunstwereld al uitgemolken, gedefinieerd, abstract gemaakt, uit de taboesfeer gehaald en benadrukt. Maar tijd was nog steeds een heilig huisje.

Toen hij uiteindelijk weer thuiskwam, huurde hij een grote loods, kocht de grootste doeken die hij kon vinden en ging aan de slag. Hij verfde de doeken zwart en begon elke seconde van de dag die hij niet noodzakelijkerwijs kwijt was aan overleven (eten en drinken en slapen en liefhebben en poepen) te besteden aan het schilderen van opeenvolgende getallen in het wit. Ontelbare witte cijfers op een zwarte achtergrond.

Op elk nieuw doek dat hij gebruikte voegde hij een fractie wit toe aan de kleur van de achtergrond. Hoe meer tijd er verstreek, hoe witter de achtergrond dus werd. Roman had uitgerekend dat hij, als hij bij 7777777 zou zijn, met witte verf op een volledig

witte achtergrond zou werken. Vanaf dat moment zou hij klaar zijn geweest. Hij zou tijd in zijn macht hebben gehad. Hij zou de tijd getemd hebben en wereldberoemd worden.

Het laatste nummer dat hij schilderde was 5607249. Toen hij stierf was hij tachtig jaar oud. Bijna niemand wist van zijn bestaan en zijn monnikenwerk. Hij liet zich niet storen door de typische kunstenaarsdrang naar roem en grootsheid. Hij leefde voor zijn werk en hij zal misschien wel nooit helemaal begrepen worden. Hij was zelf zijn grootste kunstwerk. Zijn loods vol doeken was minder belangrijk dan zijn fysieke werk. En heeft hij zich nu uiteindelijk los kunnen maken van tijd, of is hij juist een werktuig van tijd geworden?

5

Net voor de lunch zijn we klaar met het grasveld. Het is ons zelfs gelukt om wat tulpenbollen te planten in Metjes achtje. Teamwork en een extra cadeautje van onze leefgroep voor het voorjaar. We hebben onze boterhammetjes verdiend.

De lunch in De Regenboog houdt niet over. Oud casinobrood met jam of pindakaas. Als je een beetje creatief bent (dat wordt me nog wel eens verweten), maak je een boterham met pindakaas én jam, maar meer ruimte wordt ons niet gegund.

De middagdienst stopt om half vijf. Dan krijgen we een halfuurtje pauze dat we meestal doorbrengen met ruziemaken over wat er op tv is en wat er gekeken gaat worden. Aan het werkelijke kijken komen we eigenlijk nooit toe. Om die reden spelen we ook regelmatig spelletjes in onze huiskamer. Gezelschapsspelletjes die allang niet meer compleet zijn, uit kapotte kartonnen dozen die door elastiekjes bij elkaar gehouden worden. De huiskamer van onze leefgroep lijkt op de uit de hand gelopen droom van een peuter. Verschillende hoekjes met allerlei kleurrijk vermaak. We

hebben, als een van de weinige groepen, een groot schuifraam met uitzicht op de binnentuin. In de zomer kunnen we buiten zitten op ons terras.

Bij het raam staat een grote tafel en daar speel ik in mijn eentje een potje Jenga. Troosteloos, aangezien je alleen wint als je verliest, maar je moet wat om de tijd te doden tot de groepstherapie begint. In zekere zin lijkt mijn potje Jenga wel op groepstherapie. Telkens trek je een blokje weg tot er niet meer genoeg zijn overgebleven en de boel in elkaar zakt. Als je psychisch in elkaar bent gestort, word je opgeveegd door de psychiater die de klucht heeft begeleid, in je doosje gestopt en opgeborgen tot het spelletje weer opnieuw kan beginnen.

6

Tijdens de groepstherapie wordt onze leefgroep in tweeën gesplitst. Wij zijn vandaag met zijn vijven omdat Metje er ‘door omstandigheden’ niet bij kan zijn. Onze psychiater heet Patrick. Hij is pas tweeëndertig en heeft deze baan omdat hij duidelijk nog niet genoeg werkervaring heeft opgedaan om in een echt ziekenhuis te mogen werken. Patrick maakt er bijna elke sessie een zootje van. Echt waar. Als een soort Matthijs van Nieuwkerk maait hij door onze levens met de tact van een Rotterdamse havenarbeider zonder richtingsgevoel op Domino D-Day. Omdat elke vraag de raarste reacties uitlokt en dus potentieel levensgevaarlijk is binnen een groepje psychopaten, noemen we hem ‘dokter Bibber’ als hij even niet kijkt en luistert (en dat is praktisch continu).

Iedere tbs-kliniek in Nederland (er zijn er negen) heeft zijn eigen versie van een behandelstelsel. De hoofdpsychiater bepaalt de koers en die van ons heeft besloten dat wij werken met de zogenaamde ‘delict-confrontatiemethode’. Die houdt in dat jouw